

ΑΝ ΤΟ ΜΟΝΟ ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΠΟΥ ΕΧΕΙΣ ΕΙΝΑΙ ΕΝΑ ΣΦΥΡΙ,

ΤΟΤΕ ΟΛΑ ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΜΟΙΑΖΟΥΝ ΜΕ ΚΑΡΦΙΑ

ΟΛΑ ΤΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΥΓΕΙΑΣ ΑΠΟ ΤΟ ΦΘΙΝΟΠΩΡΟ ΜΕΧΡΙ ΤΗΝ ΑΝΟΙΞΗ ΦΤΑΝΟΥΝ ΣΤΑ ΟΡΙΑ ΤΟΥΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΙΔΗΜΙΚΗ ΕΞΑΡΣΗ ΤΩΝ ΙΩΝ ΤΗΣ ΕΠΟΧΙΚΗΣ ΓΡΙΠΗΣ. Αυτή είναι μια έκτακτη εποχική ανάγκη ενσωματωμένη στην φυσιολογική λειτουργία των συστημάτων υγείας από τον μεμονωμένο γιατρό και φαρμακοποιό μέχρι το γενικό νοσοκομείο. Αρκεί κανείς να δει την ετήσια έκθεση του ΕΟΔΥ για την εποχική γρίπη της περιόδου 2018-2019¹¹ για να διαπιστώσει ότι:

Α. 374 ασθενείς από εργαστηριακά επιβεβαιωμένη γρίπη νοσηλεύτηκαν σε ΜΕΘ.

Β. Από αυτούς 154 κατέληξαν από την ίδια αιτία που επιβεβαιώθηκε εργαστηριακά.

Γ. Δεδομένου ότι οι πραγματικοί θάνατοι από την εποχική γρίπη της περιόδου συνολικά δεν ήταν μόνο 154 αλλά περισσότεροι, καθότι δεν επιβεβαιώθηκαν με εργαστηριακό έλεγχο όλοι οι θάνατοι που προκλήθηκαν από επιπλοκές της εποχικής γρίπης, η ίδια αρμόδια αρχή εκτιμάει ότι «κατά την φετινή περίοδο 2018-2019 στην Ελλάδα 1071 θάνατοι μπορούν να αποδοθούν στον ιό της γρίπης»²². Ακριβώς! Η περυσινή εποχική γρίπη κόστισε την ζωή 1071 ανθρώπων κατά προσέγγιση, όμως απ' όσο θυμόμαστε δεν είχαν βγει τανκς στους δρόμους. Τότε τι έγινε; Είναι μαγικοί οι αριθμοί ή δεν διάβασε ο Τσιόδρας τα περυσινά δεδομένα της επιδημικής γρίπης; Τι στο καλό συνέβη και πέρυσι την βγάζαμε με deron και τσάγια και φέτος κοιτεύουμε να βγούμε στην παρανομία;

Είναι επιλογή του συμπλέγματος επιστήμης-πολιτικής τα επιδημιολογικά δεδομένα να αφορούν μια συζήτηση στενά μεταξύ ειδικών και κρατικών λειτουργιών που διαχειρίζονται και στελεχώνουν τα συστήματα υγείας. Και αυτή η συζήτηση γίνεται με τέτοιο τρόπο ώστε να συγκαλύπτονται όλα εκείνα τα δεδομένα που εν δυνάμει μπορεί να συνθέτουν την πραγματική εικόνα του «κινδύνου». Από την άλλη, όλο αυτό πρέπει να παραμένει μια διαδικασία που να γίνεται αντιληπτή μόνο μέσα από το θέαμα που παράγει. Ήδη, δυστυχώς, οι ειδικοί κάνουν κουμάντο και αυτό είναι τώρα πλέον μη διαπραγματεύσιμο από κάποιο ανταγωνιστικό υποκείμενο ή κάποια ανταγωνιστική ενόηση της δημόσιας υγείας.

Υπάρχει, ωστόσο, ένας κρίσιμος παράγοντας που προστίθεται στα όσα είναι ήδη γνωστά για τους ιούς της γρίπης, τις ασθένειες που προκαλούν και την ανταπόκριση των συστημάτων υγείας στα επιδημιολογικά δεδομένα. Για να δοθεί στις επιδημίες, τουλάχιστον όσον αφορά στις δυτικές κοινωνίες, μια επικίνδυνη διάσταση και ο χαρακτήρας της αρμαγεδωνικής Αποκάλυψης, είναι απαραίτητη η εξωτική και άγνωστη καταγωγή του ιού. Και φυσικά μια γενική επίκληση στη πιθανότητα «φονικής» μετάλλαξής του. Ο «ιός-εισβολέας» στην εθνική επικράτεια εμφανίζεται για να παράξει το «αμυνόμενο κράτος» και την «αμυνόμενη κοινωνία», με όλους τους μηχανισμούς και τους αυτοματισμούς τους και να κινητοποιήσει τα εθνικά αντανακλαστικά όπως ακριβώς στον πόλεμο. Σε αρκετές χώρες, άλλωστε, η κατάσταση περιγράφηκε μέσα από τα πιο επίσημα χείλη με όρους πολεμικής ανταπόκρισης: «είμαστε σε πόλεμο με έναν αόρατο εχθρό». Είναι ακριβώς αυτή η ιαχή που μετατρέπει μπροστά στα μάτια μας τον στρατιώτη σε γιατρό και τον γιατρό σε στρατιώτη, δημιουργώντας αυτό που παρουσιάζεται ως σύμπραξη δημόσιας τάξης και δημόσιας υγείας. Αυτό είναι ένα γενικό πλαίσιο αναφοράς που επιτρέπει στις κρατικές προσαγές να βιώνονται σαν μη αναστρέψιμες και αμφισβητήσιμες αλλά ταυτόχρονα έκτακτες και αναιρέσιμες, κοιτάζοντας φυσικά σε ένα μεσσιανικό, λυτρωτικό και καθαρτικό «μετά».

Αν τώρα σε αυτό προστεθεί μια διαρκής εκπαίδευση των δυτικών πολιτών στην έννοια της «ασύμμετρης απειλής» εδώ και δεκα-

ετίες, και δη σε αυτή μιας πιθανής επιδημίας σχεδόν κάθε χρόνο τα τελευταία 20 χρόνια, μπορούμε να υποψιαστούμε πώς γιγαντώθηκε ο φόβος των επιδημιών και φτάσαμε εδώ που φτάσαμε. Τα αφεντικά του θεάματος είχαν αρχίσει από καιρό να επιτίθενται στην διανοητική νηφαλιότητα και τον ορθολογισμό, τρομοκρατώντας ψυχοσυναισθηματικά μια κοινωνία που παρέμενε αμήχανη στην καλύτερη των περιπτώσεων, όταν δεν κατάπινε αμάσητη την κρατική προπαγάνδα. Υπ' αυτή την έννοια έχει σημασία να τονιστεί ότι οι μηχανισμοί που επιστρατεύονται για να καταπολεμηθεί ο ιός, τα θεσμικά εργαλεία που ανασύρονται και οι κυβερνητικές μέθοδοι που χρησιμοποιούνται έχουν δουλευτεί σε βάθος χρόνου, καθώς οι πολιτικές «ανάσχεσης της εξάπλωσης της επιδημίας» δεν μας φαίνονται ούτε σπασμωδικές ούτε καινοτόμες. Αντιθέτως φέρουν τα στοιχεία εκείνα που προσιδάζουν στον χαρακτήρα ολοκληρωτικών μορφών διαχείρισης του πληθυσμού³³: επιστημονικός λόγος, θεαματικοποιημένη πολιτική, παρανομοποίηση φυσιολογικών συμπεριφορών, αστυνομική επιβολή, στρατιωτικός έλεγχος του δημόσιου χώρου κλπ. Είναι αυτό που λένε ότι αν το μόνο εργαλείο που έχεις είναι ένα σφυρί, όλα τα προβλήματα μοιάζουν με καρφιά.

Οι αριθμοί είναι σφαίρες

Όταν τα κράτη επιλέγουν να κάνουν πολιτική με τον θάνατο σημαίνει ότι επιλέγουν να φέρουν μπροστά το θέμα της επιδημίας και όχι τα πραγματολογικά δεδομένα αυτής. Να χρησιμοποιήσουν, δηλαδή, το θέμα των νεκρών της επιδημίας για να κάνουν πολιτική με τους ζωντανούς. Οι αριθμοί από μόνοι τους δεν έχουν να πουν τίποτα, είναι ακατανόητοι και μαγεμένοι. Το νόημα βρίσκεται στο ότι αυτός που τους «παράγει» ξέρει και πως να τους αξιοποιήσει. Όπως συμβαίνει με κάθε επιστημονικό «πόρισμα» εδώ και μερικούς αιώνες. Ο χρόνος, ο τόπος και το πλαίσιο της παραγωγής του καθορίζει το νόημα του. Η στατιστική του θανάτου είναι κωδικοποιημένος φόβος. Η αποκωδικοποίησή της είναι αδύνατο να επιτευχθεί από κάποιον/α μεμονωμένα και δύσκολο για κάποιους/ες συλλογικά, χωρίς πολύ κόπο, σωματικό, ψυχολογικό και διανοητικό. Η εργασία που έχει δαπανηθεί για την κωδικοποίηση κάποιου νοήματος σε αριθμούς είναι πάντα υποπολλαπλάσια της εργασίας και του κόπου που χρειάζεται για την αποκωδικοποίησή του. Εκτός αν ταυτόχρονα με τους αριθμούς δοθεί και το κλειδί της ίδιας της ερμηνείας τους. Αυτό είναι και ο σκοπός της κωδικοποίησης άλλωστε: να κερδίσει τον απαραίτητο χρόνο αυτός που κωδικοποιεί από τον αντίπαλό του. Ο κερδισμένος χρόνος δεν είναι μόνο απόλυτος αλλά και σχετικός. Με τον φόβο κωδικοποιημένο μέσα στις πληροφοριακές ροές της δημαγωγίας, το κράτος μπορεί να ορίζει ερήμην αντιπάλου τις διαταγές του, κατακερματισμένες στην απόλυτη μονάδα.

Η γενική ψηφιακή μεσολάβηση δημιουργεί τους απαραίτητους εκείνους όρους ώστε η επιδημία και οι κρατικές προσαγές της αντιμετώπισής της να προσλαμβάνονται μεμονωμένα, δημιουργώντας παράλληλα σύμπαντα ερμηνείας και τελικά εικονικές πραγματικότητες. Οι αριθμοί και οι κρατικές ανακοινώσεις δημιουργούν έναν ασύλληπτου μεγέθους όγκο πληροφοριών που διαχέονται στην κυβερνο-άβυσσο, παράγοντας την κοινωνική εννόηση της πανδημίας. Πρόκειται για επιχειρούμενο κρατικό μονόλογο, ο οποίος παρουσιάζεται ως «πολυφωνία». Πρόκειται για μια απόπειρα άρρηκτης απαγόρευσης οποιασδήποτε πιθανής συλλογικής ερμηνείας ως fake

news, ανεύθυνη στάση, ροπή στην συνωμοσιολογία κ.λπ. Κάπως έτσι αντικαθίστανται τα *deron* από τα *χαπακ* κι ο καθένας/καθεμία κλαίει τη μοίρα του στο σαλόνι του.

Δημιουργούνται εν κενώ οι κρατικές προσαγές που συνθέτουν την κρατική διαχείριση μιας επιδημίας;

Γράφεται όλο και συχνότερα ότι το έθνος-κράτος επιστρέφει, ότι είναι το μοναδικό πολιτικό υποκείμενο που μπορεί να αναλάβει μια ορθολογική δράση για την υπεράσπιση των πολιτών του και να διασφαλίσει την ομαλότητα στην πιθανότητα μελλοντικών κρίσεων. «Και πότε ακριβώς έφυγε;» ρωτάμε εμείς. Συμπληρώνουν οι δημαγωγοί ότι οι πολίτες καλά κάνουν και προστρέχουν στο δικό τους κράτος για να σωθούν. Αντιστρέφοντας αυτό τον ισχυρισμό θα μπορούσαμε να πούμε ότι σε περιόδους συθέμελων καπιταλιστικών κρίσεων, για να σωθεί το κράτος πρέπει να προσδέσει πάνω στο άρμα των προσαγών του το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού του με κάθε πιθανό τρόπο. Χειροπόδαρα μεν, αλλά σε απόσταση ο ένας από τον άλλον. Και όσο περνούν οι μέρες στη καραντίνα, μας γίνεται όλο και πιο καθαρό ότι οι κρατικές τακτικές διαχείρισης της επιδημικής κρίσης στοχεύουν όχι στην ανάσχεση της εξάπλωσης της νόσου, αλλά στην με κάθε τρόπο εγκαθίδρυση της πολιτικής απαγόρευσης, ως γενικό ρυθμιστικό νόημα στο σύνολο των κοινωνικών σχέσεων που μπορούν να αποφέρουν «πλήγμα» στην καπιταλιστική κυβερνησιμότητα.

Ο προληπτικός πόλεμος στο όνομα της αντιμετώπισης της πανδημίας ενάντια στη παγκόσμια εργατική τάξη είναι ταυτόχρονα παγκόσμια αντεργατική πολιτική, διακρατικός ανταγωνισμός και πολιτική ελέγχου και επιτήρησης. Και στο βαθμό που είναι όλα αυτά μαζί, αποκρυσταλλώνει τον ταξικό συσχετισμό στις σύγχρονες κοινωνίες, και την αναδιοργάνωση των μέσων άσκησης της ταξικής πολιτικής των αφεντικών. Μέσω μιας παγώσιμης και ακαριαίας επιχείρησης ενόψει μιας μέτριας έντασης επιδημίας, τα καπιταλιστικά κράτη ανέλαβαν να διευρύνουν τα δικά τους όρια κινήσεων, περιορίζοντας τις δυνατότητες δράσης του ταξικού ανταγωνισμού: στην παραγωγή, στην κατανάλωση, στην αναπαραγωγή και στην κυκλοφορία. Είναι αυτό που λέμε παραπάνω ότι «η κατάσταση έκτακτης ανάγκης είναι η πολιτική αυτονομία των αφεντικών από τον ανταγωνισμό της εργατικής τάξης». Οι γενικοί περιορισμοί και οι απαγορεύσεις σε όλους αυτούς τους τομείς ουσιαστικά διαμορφώνουν αυτό που τα αφεντικά θέλουν να βαπτίσουν ως «σύγχρονες βασικές ανάγκες της εργατικής τάξης», αλλά για λογαριασμό τους. Η έκτακτη ανάγκη που επιβάλλουν τα αφεντικά είναι η είσοδός μας σε αυτόν τον αιώνα.

Για τη δημόσια υγεία φροντίζει η αστυνομία

Στις 14.03 ο Μ. Χρυσοχοϊδης δήλωνε τα παρακάτω σε επίσημη συνέντευξή του: Οι αποφάσεις της κυβέρνησης πρέπει να τηρούνται απαρέγκλιτα. Από όλες και όλους. Η αστυνομία κάνει ελέγχους και φροντίζει για την εφαρμογή του νόμου. Υπάρχουν ωστόσο ελάχιστοι που δεν πειθαρχούν. Όσοι δεν πειθαρχούν πρέπει να καταλάβουν ότι δεν έχουν αυτό το δικαίωμα, η συμπεριφορά αυτή συνιστά δημόσιο κίνδυνο. Εάν συνεχίσουν θα αντιμετωπισθούν ανάλογα. Μια δήλωση που αναπτύχθηκε περαιτέρω με επόμενες τοποθετήσεις που στοχοποιούσαν τους/τις «ανεύθυνους/ες» και επικροτούσαν την διασπορά ψευδών ειδήσεων ως μέσο απόσπασης συναίνεσης και εξάπλωσης

του φόβου. Ας δούμε όμως πιο συγκεκριμένα: Τι κάνει η αστυνομία την περίοδο της καραντίνας;

Το υπόβαθρο των δηλώσεων του Χρυσοχοΐδη είναι, ήδη από την αρχή της «κατάστασης έκτακτης ανάγκης», η δημιουργία συντονιστικού κέντρου για τον covid-19 στον 2ο όροφο της ΓΑΔΑ με σκοπό την ικνηλάτηση των σχέσεων των κρουσμάτων και την δυνατότητα των μπάτσων να αποκτούν πρόσβαση στα ιατρικά δεδομένα των ασθενών που είναι επιβεβαιωμένοι/ες φορείς του ιού. Από τα παραπάνω προκύπτει πως με επίσημο τρόπο η αστυνομία αναλαμβάνει τη μελέτη της ανατομίας του πληθυσμού. Αποκτά πρόσβαση σε προσωπικά δεδομένα τα οποία μπορεί να αξιοποιεί για να καταγράψει ένα φάσμα κοινωνικών δικτύων και επαφών. Την ίδια στιγμή αποκτά τη δυνατότητα να κηρύττει καταστάσεις έκτακτης ανάγκης με στοιχεία που προκύπτουν από την παραπάνω διαδικασία. Κι αν αυτό δεν το έχουμε δει με τα μάτια μας όσοι/ες ζούμε στις πόλεις, σίγουρα έχουμε δει σε μπλογκς και δελτία ειδήσεων τις περιπτώσεις ολόκληρων χωριών στα οποία έχει κηρυχθεί ολική απαγόρευση κυκλοφορίας και απόλυτος έλεγχος εισόδου και εξόδου. Στρατιωτικές πρόβες, ιδιαίτερα χρήσιμες ειδικά σε ό,τι έχει να κάνει με τον έλεγχο περιοχών όπως αυτή της ευρύτερης περιοχής της Ξάνθης και των χωριών που καταπλειοψηφία κατοικούν Τουρκόφωνοι/ες (βλ. Το παράδειγμα του αποκλεισμού του Εχίνου).

Η κατάσταση στις πόλεις είναι λίγο διαφορετική. Ήδη από την πρώτη φάση της απλής απαγόρευσης των συναθροίσεων όλοι/ες ζήσαμε γραφικά σκηνικά με μεσήλικες μπάτσους να εμφανίζονται στις πλατείες και να μας λένε «παιδιά κρατήστε αποστάσεις ή πηγαίντε σπίτι σας» εποχούμενοι σε περιπολικά με ντουτούκες που ηχούσαν περίεργα και ακατάληπτα μηνύματα. Εξερχόμενοι/ες από τη σφαίρα της γραφικότητας, ο τρόπος με τον οποίο κινούνται οι μπάτσοι κατά τη διάρκεια της καραντίνας απηχεί τη στρατηγική της «εικονικής νομιμότητας» και λιγότερο μιας πανοπτικής κάλυψης του δημόσιου χώρου. Τα περίφημα checkpoints ελέγχου της νομιμότητας όσων κινούνται στην πόλη είναι συγκεκριμένα -όσο συγκεκριμένα είναι και τα αλκοτέστ- και εύκολα όποιος/α θέλει να μετακινηθεί μπορεί να τα αποφύγει. Οι αυστηροί έλεγχοι στην μεγάλη πλειοψηφία τους συνοδεύονται από τις κάμερες των δημοσιογράφων. Η εικόνα μιας αστυνομίας με κύρος που ανταποκρίνεται στις ανάγκες της δημόσιας υγείας είναι ένα θέαμα που αναβαθμίζει το κύρος και τη χρησιμότητα της αστυνομίας και ικανοποιεί το αίσθημα ασφάλειας της μεσαίας τάξης που είναι κλεισμένα στα σπίτια της. Κατά τα άλλα όποιος/α κυκλοφορεί από ανάγκη ή επιλογή ξέρει καλά πως οι μπάτσοι συμπεριφέρονται στο δημόσιο χώρο με το γνωστό και άσχετο με την καραντίνα ταξικό τους ένστικτο: εμφανίζονται στις γειτονιές που μένουν μετανάστες/τριες και επιτίθενται κάνοντας χρήση του πλέον αναβαθμισμένου οπλοστάσιού τους. Την πέφτουν σε αυτούς/ες που από πριν ήταν νομικά εκτεθειμένοι/ες και για αυτό ήξεραν και ξέρουν πολύ καλά πως να αντιμετωπίζουν τους μπάτσους.

Για τη δημόσια υγεία φροντίζει η οικογένεια

Δεν θα κρύψουμε πως γελάσαμε αρκετά ακούγοντας τον πρωθυπουργό να αναφέρεται στο cocooning. Δεν θα κρύψουμε επίσης ότι οι περισσότερες/οι από εμάς δεν ήξεραν τι σημαίνει η λέξη και δεν την είχαμε ακούσει ποτέ κι από κανένα/καμία. Προσπαθώντας όμως να πάρουμε την κατάσταση στα σοβαρά, πρέπει να πούμε πως η επί-

κληση της οικογενειακής οικειότητας ως καταναγκαστικής θεραπευτικής μεθόδου ενάντια στην «πανδημία», για εμάς δεν μπορεί παρά να σημαίνει δύο πράγματα: α) οριστικό τέλος του δημόσιου συστήματος υγείας, β) μεταφορά της εργασίας στη φροντίδα από έμμισθες σε άμισθες μορφές εκμετάλλευσης. Και στις δύο διαστάσεις έχουμε αναφερθεί σε άλλα τμήματα του αφιερώματος. Αν χρειάζεται να προσθέσουμε κάτι είναι το νεο-συντηρητικό πλαίσιο μέσα από το οποίο αναδύεται η οικογένεια ως ρυθμιστικός παράγοντας της κοινωνικής ζωής αναγνωρισμένος από το κράτος. Και φυσικά η πολιτική στρατηγική που αποκλείει τη δυνατότητα υπάρξης ενδιάμεσων προνοιακών δομών ανάμεσα στο θωρακισμένο μέσα στην «έκτακτη ανάγκη» νοσοκομείο και στο περιβάλλον πολλαπλών καταναγκασμών που ονομάζεται «οικογενειακή εστία».

Το κράτος πρόνοιας, στις ήπιες μορφές του συστήματος υγείας και εκπαίδευσης αποτελούσε/αποτελεί ένα πολιτικό διακύβευμα, τόπος συγκρούσεων διαφορετικών ταξικών συμφερόντων. Ένα τόπος σύγκρουσης ανάμεσα στη διεκδίκηση της πρόνοιας ως τμήμα μιας διευρυμένης αντίληψης για το μισθό και της πρόνοιας ως τόπο πειραματισμού για το φαρμακευτικό-βιομηχανικό σύμπλεγμα και πολιτικού ελέγχου της αναπαραγωγής της εργατικής τάξης. Η απόλυτη ανυπαρξία ενδιάμεσων μορφών από το «οικογένεια-νοσοκομείο» και η ανάθεσή της στην ιδιωτική υγεία αποτελεί μια οριστική μετάπτωση προς την κατεύθυνση του απόλυτου ελέγχου της υγείας από το κράτος και το φαρμακευτικό-βιομηχανικό σύμπλεγμα. Το δίπολο καραντίνα-έρευνα για τα εμβόλια/φάρμακα απηχεί με τη μεγαλύτερη δυνατή σαφήνεια την παραπάνω διαδικασία. Συμπληρωμένο φυσικά από την άμισθη γυναικεία οικειοακή εργασία.

«Ασύμμετρος πόλεμος». Μιλάνε μεταφορικά;

Κοιτώντας ξανά όσα έχουμε γράψει, καταλήγουμε στα εξής: α) απόλυτη ανάληψη της πληροφορίας από κράτος και αφεντικά, β) υπερεξουσία της αστυνομίας πάνω στο δημόσιο χώρο και στα «προσωπικά δεδομένα» του πληθυσμού, γ) ταύτιση της έννοιας της πρόνοιας στο δίπολο «νοσοκομείο-οικογένεια» υπό αυστηρή κρατική εποπτεία. Αν σε αυτά προσθέσει κανείς/καμία την πλαίσιωση των «πολιτικών επί του ιού» από όσα επιβάλλει η καπιταλιστική κρίση/αναδιάρθρωση, τότε μπορούμε με βεβαιότητα να υποστηρίξουμε πως ο διακηρυγμένος «ασύμμετρος πόλεμος» είναι ένα άλλο όνομα για τις εμπρόθετες και σχεδιασμένες κινήσεις των κρατών για τη διαμόρφωση νέων νόμων και καταναγκασμών ενάντια στο πολυεθνικό προλεταριάτο. Ο «ασύμμετρος πόλεμος» είναι μια πραγματική προσομοίωση πολέμου. Μια απόπειρα κατάκτησης των «φρούτων του πολέμου» χωρίς να πέσει ούτε μια σφαίρα.

1. ΕΟΔΥ, Ετήσια έκθεση γρίπης 2018-2019, Διαθέσιμη στο eody.gov.gr

2. Ό.π. σελ. 21.

3. Θα αφήσουμε εδώ ένα σχόλιο για να την αξιοποιήσουμε σε επόμενο τεύχος: η διαχείριση των επιδημιών στα κράτη που οργανώθηκαν από τον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής δεν είχε ποτέ, μα ποτέ, σαν διακύβευμα την ατομική υγεία των πολιτών αλλά την διαχείριση της υγείας του πληθυσμού ως στατιστικό μέγεθος. Θεμέλιό της ήταν το σπάσιμο των παραδοσιακών σχέσεων φροντίδας και η αντικατάστασή τους από τους τεχνικούς ελέγχους της κρατικής διοίκησης.